

אספרה שמך לאחי

♦ כ"ד מר-חשוון תשפ"ו ♦

פנינים בפרשת השבוע

חיי שרה

♦ והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ♦

כשחזר אברהם אבינו מהעקדה שנעשה בהר המוריה חרה אפו של השטן, שראה שלא עלתה בידו לתאווה לבו לבטל קרבנו של אברהם, מה עשה? הלך ואמר לשרה, אי שרה, לא שמעת מה שנעשה בעולם? אמרה לו לא, אמר לה השטן: בעלך הזקן לקח את הנער יצחק והקריבו לעולה, והנער יצחק בוכה ומילל שלא יכול להנצל, ושרה אמנו לא האמינה, הלכה לחברון אצל אחימן ששי ותלמי הענקים, ואמרה; אתם גבאים ורואים רחוק, האם אתם רואים זקן אחד ושני נערי עמו, אמרו לה אנו רואים זקן אחד עוקד בחור אחד וספין בידו, הבינה שרה שאברהם הצדיק אינו עושה כאלו דברים לבד, ובודאי נצטנה מהקדוש ברוך הוא להעלותו לעולה, וזה היה שמחה גדולה בשבילה³ אבל כששמעה לבסוף שלא נשחט הצטערה מאוד, באמרה וכי לא נתרצה בני לעולה לפני ה', ומהצער הזה⁴ התחילה בוכה ומיללת⁵ בכיתה שלש בכית ושלש יללות ופרחה נשמתה ומתה, וכנגד זה אנו תוקעים בראש השנה שלש תקיעות להזכיר עקדת יצחק.

ומדוע⁶ קרה לה כזה דבר שפטירתה הגיע על ידי רמאות של השטן, כי הקדוש ברוך הוא מתנהג בכל דבר מדה כנגד מדה, והקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, וכיון שצחקקה שרה כשהמלאך של רחמים בשר על לדת יצחק, וחשבה שהמלאך מטעה אותה לכן הטעה אותה פעם השטן בענין העקדה וזה היה לה לפקדה

♦ ה' א-לקינו ה' אחד ♦

כשמתה שרה קבלה עליה על מלכות שמים⁷, וכפי שכל תינוק יודע, הרי אנו מקבלים מלכות שמים באמירת הפסוק; שמע ישראל וגו', אבל לפני יעקב אבינו עדין לא היה להם שם ישראל, והיו אומרים רק; על ידי קריאת ארבע תבות, ה' אלקינו ה' אחד, ולכן כתוב ותמת שרה בקרית ארבע, שהוא כמו קריאת ארבעה, כי עד יעקב אבינו היו מקבלים מלכות שמים בארבע תבות אלו בלבד, ורק לאחר זמן בשעת פטירתו של יעקב אמרו בני יעקב לאביהם, שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד.

♦ יודע ה' ימי תמימים ♦

שרה אמנו מתה פתאום, כי כן היה דרכם למות בלא חלי, עד שבא יעקב אבינו ובקש שאדם יחלה לפני מותו, אבל האמת ששרה אמנו לא הסתלקה לפני זמנה, ולא נתן רשות לסלקה לפני זמנה, אלא שלענין בני אדם היה נראה כאלו הסתלקה מחמת צער העקדה, אבל האמת שהשלימה כל ימיה ושנותיה שנקצבו לה ומתה מיתת נשיקה, ובמערות המכפלה אינם נקברים רק המתים בנשיקה, וכשאברהם אבינו הגיע אחרי העקדה ומצא שמתה שרה, לא ידע איך היא מתה, אבל כשהסתפל וראה שפניה מאירות, הבין שמתה בנשיקה, ששהיתה צדקת תמימה, וכשם שהצדיקים הם תמימים, כן שנותיהם תמימים, ולא נחסר מחייה, וביום שמתה שרה אמנו נולדה רבקה אמנו, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק; וזרח השמש ובא השמש, שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנגבר צדיק כמותו.

1. פרקי ר' אליעזר פרק ל"ב

2. ילקוט ראובני בשם הזהר

3. ביאור ולא עוד אלא על פרקי דר' אליעזר פל"ב

4. פרדר"א שם

5. וצריך הענין ביאור, הלא הצדיקים כל רצונם וחיותם לעשות רצון קונם ומוסרים נפשם ומאודם ויוצאי חליהם בעבור כבודו ית"ש, ואין יתכן לומר על שרה אמנו הצדקת אשר היה אברהם אבינו טפל לה בבניאות שכשמה מעקידת יצחק פרחת נשמתה מחרדה ובהלה כדרך פשוטי בני אדם אשר כל חיותם לגדל זרע ולהרבות הון ובפירוד הבנים או הממון כמעט ימותו, אמנם לא כן שרה אמנו חלילה לה, רק נוכל לומר, כי בשמעה מעשה העקידה שעוקד אברהם את יצחק בנה לעולה לה' והבינה בקדושתה שנעשה על ידי זה יחוד גדול וקדוש, והמקום ההוא היה רחוק ממנה ללכת שמה להתדבק עם אב ובנו בקדושת היחוד, לכן על כל פנים מרחוק מסרה נפשה באהבה ובטהרה להפרד מעולם הזה בעת רצון ושעה קדושה כזאת, והקב"ה הסכים על ידה ויצאה נפשה בקדושה בשעה זאת. וזה נרמז ותמת שרה בקרית ארבע, רומז מקום הקריה שמתה היה על פי ארבע שהם ד' אותיות אדנ"י שבהם כוונת מסירת נפשות וקבלת עול מלכות שמים: (עבודת ישראל)

6. פענח רזא וחתם סופר

7. ילקוט ראובני בשם הזהר, ועיין פלפולא חריפתא עמוד שצ"ז

8. שפתי כהן ד"ה שני חיי

9. תפארת יהונתן בפסוק ויקם אברהם מעל פני מתו

זה חשב שיתבטל המכירה, אבל אברהם אמר; המערה אני מקבל במתנה [שעל ידי זה כבר לא יוכל להתחרט] אבל כסף השדה קח ממני ואקבר את כל מתי שמה.

• ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא •

אם כן אמר עפרון; ארבע מאות שקל ביני ובינך מה היא, בין שני אוהבים כמוני,¹³ הרי שנינו אוהבים משהו, אני אוהב כסף, ואתה אוהב מצוות, בעדי שאני אוהב כסף אין ארבע מאות שקל כסף כלום, כי אוהב כסף לא ישבע כסף, ובעדך שאתה אוהב מצוות הרי לא ישוער בעיניך כל הון בעד קיים מצוה, ובכן שלם את הסכום ואת מתת קבר, ואף שהשדה לא היתה שוה כל כך אבל עפרון קצב המחיר ביקר גדול.

• ארבע מאות שקל כסף עבר לסוחר •

עפרון חשב שאולי אברהם אבינו מסכים לתת סכום גדול, אבל הכסף מזויז, ובכן הלך עפרון ובקש מאיזה סוחר שהיה עפרון קונה ממנו סחורות, שבמקום שעפרון ישלם לו, יקבל הסוחר את הכסף מאברהם, בתשלום חובו, ואכן כך היה, אך עפרון¹⁴ שהיה נבהל להון הוא זה שהפסיד מכה, כי אם היה מקבל את הכסף מאברהם לעצמו, היו נכסיו מתברכים, כמו שאמרו חז"ל שהנוטל פרוטה מאיוב הנה מתברך, אך עפרון לא זכה ולא היה ראוי לברכה.

• ולא ידע כי חסר יבאנו •

אברהם הסכים למחיר המפרז, וקנה ממנו את השדה. וכיון¹⁵ שבגני חת השתדלו ועזרו לאברהם אבינו לקנות את השדה אצל עפרון, לכן כתוב בתורה עשרה פעמים בני חת כנגד עשרת הדברות, שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאלו מקיים עשרת הדברות. לעמית זה עפרון כתוב בתורה חסר; עפרון בלא וא"ו שהוא בגימטריא ר"ע ע"ו, וכמנען ארבע מאות. כי¹⁶ עפרון הפסיד כן הרבה כסף שהרי אברהם הקפיד לא להנות ממנה שאחרים נתנו לו, ולכן את המתנות שנתן לו פרעה חלק לבני הפילגשים, וגם את האלף כסף שקבל מאבימלך על זה שהוא לקח את שרה רצה אברהם לתת על קבורתה, כפי שאמר בכסף מלא הינו במלא הכסף שקבל מאבימלך, אולם עפרון שנבהל להון אמר מייד את המקסימום שחשב שאפשר לקבל על מערת המקפלה, וזהו ארבע מאות

• ויבא אברהם לספר לשרה ולבכיתה •

כשחזר אברהם אבינו מהר המזריה, היה שימח וטוב לב, על שקבל מפיו ה' יתברך ברכות טובות לרב, לו ולזרעו, אך מייד באה אליו הידיעה המרה אשר אשת נעוריו, שרה אמנו הצדקת מתה, ולא עוד אלא שמתה בסבת העקדה, ועם כל זה לא הרהר אברהם אבינו אחר הנהגת השם יתברך, ולא חשב בלבו; וכי זו היא הברכה שקבלתי, שעל ידי העקדה תמות אשתי הצדקת?! אלא קבל הכל באהבה, וכשבא אברהם לספר לשרה ולבכיות אותה, היה שם לבד, אבל יצחק אבינו לא בא, כי בשעת עקידתו שמע קול המלאכים בוכים, והביט למעלה לקולם, ונפלו דמעות אש בעיניו, לכן אחר העקדה הביאוו המלאכים לגן עדן כדי לרפאו¹⁰ וישהה שם שתי שנים.

• נתנו לי אחות קבר עמכם •

בשעה שמתה שרה, היה אברהם מחפש מקום לקבר אותה, אבל אברהם¹¹ לא רצה מקום לשרה לבדה, כי אם לכל משפחתו לכן היה צריך אחות קבר, אך חק היה להם בימים ההם שלא לתת מקום מיחד לאיש לקבר בו כל מתיו, אלא אם הוא תושב המקום. לכן לא רצה לבקש מעפרון שימכר לו המערה שהרי לא יתרצה נגד החק, וגם אם יתרצה בכה, לא יוכל, כי הלא גדולי העיר יעפבו בידו, כדי שיקים את חקם. ולכן מה עשה? התחכם והלך תחלה אל גדולי הארץ ובקש מהם רשיון אחריות להחשיבו כתושב, ואחרי זה כבר הם יהיו בעצמם המתוכים, ולא ישאר לעפרון פתחון פה לעלב, וכשהצליח בזה אמר לבני חת,¹² תשמעו לי ותבקשו בשבילי אצל עפרון בן צחר שימכר לי את המערה בחלקת שדהו.

• נבהל להון איש רע עין •

לכבודו של אברהם, הלכו ומנו את עפרון אותו היום לנשיא עליהם, כדי שאברהם לא יצטרך לקנות מההדיוט. ואמרו לו: מכר את המערה לאברהם, אבל עפרון היה רשע, ואמר להם איני מוכרה לו, אמרו לו אם אתה לא מוכר אנו מעבירין אותה מגדלתה, אמר עפרון: אתננה במתנה, ולא רק המערה אלא גם השדה, אך בתנאי שלא יקבר בו כל מתיו אלא זו בלבד, כי ידע עפרון שאברהם לא יתרצה לקבל מתנה, וגם לא יסכים לקבל זכות לקבר אחד בלבד, ועל ידי

10. פענח רזא פ' תולדות, וכן כאן ומפרש לפ"ז החשבון שאברהם אבינו נפטר בן קע"ה כדי שלא יראה בן בנו עשוי יוצא לתרבות רעה, ובפסוק ויגדלו הנערים פירש"י דכשנעשו בני י"ג פירש עשוי לעבודת כוכבים, ולפי החשבון כשנפטר אברהם היה עשוי בן ט"ו דהרי יצחק נולד למאה, ויצחק בן ששים בלדת אותם הרי ק"ס, ועד קע"ה הרי ט"ו, אלא ששהה יצחק ב' שנים בג"ע ואינו נחשב.

11. אלשיך, ורבנו בחי

12. שמות רבה ל"א י"ז

13. אמרי חיים ליקוטים

14. בשם האמרי אמת

15. ב"ר פנ"ח

16. נחמת רות עמוד י"א בשם צדיקים

שָׁקֶל כֶּסֶף, וְלֹא יָדַע כִּי חֹסֶר יִבְאֶנּוּ, הֵינּוּ שֶׁהִפְסִיד בְּהִלָּתוֹ זֶה, שֶׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף, וְהָאוֹת ו' שֶׁחֲסָרָה הִיא מְרֻמָּזֶת עַל ה' - שֶׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף שֶׁהִפְסִיד בְּהִלָּתוֹ לְהוֹן.

♦ מַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה ♦

בְּאוֹתָהּ מַעֲרָה שֶׁאַבְרָהָם קָנָה מִעֶפְרֹן הָיוּ קְבוּרִים אָדָם וְחוּהָ, וַיִּמְהֵיכָן יָדַע זֹאת אַבְרָהָם? כִּאֲשֶׁר אַבְרָהָם הִכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים הַמְּלָאכִים בְּשִׁלְיָשִׁי לְמִלְתּוֹ וְרָץ¹⁷ לְהִבִּיא בֶן בָּקָר, וּבֶן הַבָּקָר בָּרַח מִלִּפְנֵיו וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁנִּכְנַס לְמַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה וְנִכְנַס אַבְרָהָם אַחֲרָיו. מַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה¹⁸, הִוא סְמוּךְ לַפֶּתַח גֵּן עֵדֶן. בְּשָׁעָה שֶׁמָּתָה חוּהָ, בָּא אָדָם הָרִאשׁוֹן לְקַבְּרָהּ שָׁם. וְשָׁם הָרִיחַ, מְרִיחוֹת גֵּן עֵדֶן, בְּאוֹתוֹ הָרִיחַ שֶׁהָיָה שָׁם. רָצָה לְחַצֵּב יוֹתֵר, יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה דִּיךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד, וְלֹא חִצֵּב יוֹתֵר, וְשָׁם נִקְבַּר גַּם אָדָם הָרִאשׁוֹן. מִי נִתְעַסֵּק בּוֹ. הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִתְעַסֵּק בּוֹ כְּשֶׁנֹּצֵר, וְנִתְעַסֵּק בּוֹ כְּשֶׁמָּתָה, וְלֹא הָיָה מִי שִׁיּוּדַע בּוֹ, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, וְנִכְנַס לְשָׁם, וּמָצָא שָׁם אָדָם הָרִאשׁוֹן וְחוּהָ יִשְׁנִים וְנִרְוֹת דּוֹלְקוֹת עָלֵיהֶן וְרִיחַ טוֹב כְּרִיחַ נִיחוּחַ, וְהָרִיחַ רִיחַ בְּשָׁמִים שֶׁל גֵּן עֵדֶן, וְשָׁמַע קוֹל מְלָאכִי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים, אָדָם הָרִאשׁוֹן קְבוּר שָׁם, וְאַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב מוֹכֵנִים יִהְיוּ לְמָקוֹם הַזֶּה, וַיֵּצֵא. מִיָּד הָיְתָה תַּאֲוָתוֹ עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וְרָצָה אֶת הַמַּעֲרָה לְאַחֲזָת קֶבֶר.

♦ חֶשֶׁךְ עֵנָן וְעֶרְפֶּל ♦

לִפְנֵי שֶׁבָּא אַבְרָהָם, רַבִּים הָיוּ רוֹצִים לְהַקְבֵּר שָׁם, וּמְלָאכִי הַשָּׁרֵת הָיוּ שׁוֹמְרִים הַמָּקוֹם, וְהָיוּ אֲנָשִׁים רוֹאִים אֵשׁ דּוֹלְקַת שָׁם, וְלֹא יָכְלוּ לְהִפְגֵּס, וַיֵּאָף עֶפְרֹן בַּעַל הַמַּעֲרָה רָצָה לְקַבֵּר שָׁם מִשְׁפָּחָתוֹ וְלֹא יָכֹל כִּי הָיָה רוֹאֶה הָאֵשׁ בְּתוֹכָהּ,¹⁹ וְכָל שָׁעָה שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְהִכְנִס בַּמַּעֲרָה הָיָה נִרְאֶה לוֹ חֶשֶׁךְ עֵנָן וְעֶרְפֶּל, וְנִרְאֶה לוֹ כְּמִי שֶׁשָּׂדֶה רָץ אַחֲרָיו לְהִרְגוֹ, וְלָכֵן יָדַע שֶׁדָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ בַּמַּעֲרָה, לָכֵן נִתְאַמֵּץ לְמַכְרָה בְּדָמִים יְקָרִים, וְלֹא נִתְבַּיֵּשׁ לְקַחַת סָכָנִים כָּל כֶּף גָּדוֹל עַל מַעֲרָה שֶׁשְׁוִיָּה חֲמִשִּׁים שָׁקֶלִים עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְנִכְנַס, וְקָנָה אֶת הַמָּקוֹם.

♦ קֶבֶר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה ♦

בְּשָׁעָה²¹ שֶׁנִּכְנַס אַבְרָהָם בַּמַּעֲרָה וְהִבִּיא אֶת שָׂרָה לְקַבְּרָהּ, קָמּוּ וְהִתְעוֹרְרוּ מִמְּנוּחָתָם אָדָם וְחוּהָ וְלֹא רָצוּ לִהְיוֹת קְבוּרִים שָׁמָּה, אָמְרוּ; הַמַּעֲט לָנוּ שֶׁאֲנִי בְּבוּשָׁה בְּאוֹתוֹ הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִחֲמַת אוֹתוֹ הָעוֹן שֶׁגִּרְמָנוּ וְעַתָּה יִהְיֶה נוֹסֵף

לָנוּ בּוּשָׁה שְׁנִיָּה, שֶׁנִּבּוּשׁ מִפְּנֵי הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלָּכֶם? אָמַר אַבְרָהָם הִנֵּה אֲנִי מוֹכֵן לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלֶיךָ שֶׁלֹּא תְבוּשׁ לִפְנֵינוּ לְעוֹלָם, דְּהֵינּוּ שִׁימָחַל לָכֶם הָעוֹן לְגִמְרִי, וְאַחֲרֵי כֵן, אַחֲרֵי שֶׁקָּבַל עָלָיו אַבְרָהָם דָּבָר הַזֶּה לְהִתְפַּלֵּל עַל אָדָם, הִתְרַצָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן וְחָזַר לְמָקוֹמוֹ, אָף חוּהָ לֹא חֲזָרָה וְנִכְנַסָּה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא גֵּרָמָה לְאָדָם לְחַטָּא, וְהָיְתָה מִפְּחָדָת שֶׁאָדָם לֹא יִקְבְּלָנָהּ, עַד שֶׁקָּרַב אַבְרָהָם וְהִכְנִיסָה אֶל אָדָם, וְקִבְּלָהּ אָדָם בְּשִׁבִּיל אַבְרָהָם, וְלָכֵן כְּתוּב קֶבֶר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה, לֹא כְּתוּב 'לְשָׂרָה' אֶלָּא 'אֶת שָׂרָה' לְרִבּוּת חוּהָ, שֶׁאַבְרָהָם הִחְזִירָה אֶל הַקֶּבֶר.

♦ וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים ♦

דָּבָר חֲדוּשׁ נַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם,²² עַד אַבְרָהָם לֹא הָיָה מִשְׁגַּל שֶׁל זָקֵנָה, כְּלוּמָר הַשְּׁעֵרוֹת לֹא הִלְבִּינוּ, וְכִיּוֹן שִׁיִּצְחָק הָיָה דּוֹמָה בְּתֹאֵר פְּנֵיו לְאַבְרָהָם, הָיוּ אֲנָשִׁים טוֹעִים, מִי שֶׁרָצָה לְדַבֵּר עִם אַבְרָהָם הָיָה טוֹעֶה וּמַדְבֵּר עִם יִצְחָק, וּמִי שֶׁרָצָה לְדַבֵּר עִם יִצְחָק, הָיָה טוֹעֶה וּמַדְבֵּר עִם אַבְרָהָם, עָמַד אַבְרָהָם וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים שִׁיְהִיָּה זָקֵנָה, וְכֵן אָמַר בְּתִפְלָתוֹ לִפְנֵי ה': רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם וּבָנָיו נִכְנָסִים לְמָקוֹם אֶחָד, אֵין הָעוֹלָם יוֹדְעִים לָמִי יִכְבֵּד, וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵתָּה מַעֲשִׂיר בְּזָקֵנָה וְשִׁבָּה אָדָם יוֹדַע לָמִי יִכְבֵּד, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא; דָּבָר טוֹב בְּקִשְׁתָּ וּמָמָה הוּא מִתְחִיל, וְלָכֵן כְּתוּב וְאַבְרָהָם זָקֵן.

♦ בָּא בַּיָּמִים ♦

אַבְרָהָם אֲבִינוּ נִתְקַרַּב אֶל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא²³ וְכָל יָמָיו הָיְתָה תְּשׁוּקָתוֹ לָזֶה שִׁיִּתְקַרַּב לָהּ וְלֹא נִתְקַרַּב אַבְרָהָם בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ בְּבֵת אַחַת, אֶלָּא בְּכָל יוֹם הַקְרִיבוּ אוֹתוֹ מַעֲשִׂי הַטּוֹבִים מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה עַד שֶׁנִּתְעַלָּה בְּמִדְרָגָתוֹ, וְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וְכֵן שֶׁאֵר הָאֲבוֹת,²⁴ הָיוּ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה דְּבוּקִים בָּהּ, וְלֹא הָיָה לָבָם פּוֹנֶה לְדַבֵּר אַחֵר, רַק בְּחִפְצֵי שָׁמַיִם, בְּמִשְׁוֹ ט"ו שְׁעוֹת מֵהַיּוֹם הָיוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה, וְתִשְׁעָ שְׁעוֹת הָיוּ מְכַנְּנִים לָבָם לְמָקוֹם לְחֹשֶׁב בִּירָאָתוֹ וְרוֹמְמוֹתוֹ וְאַהֲבָתוֹ, וְהָיוּ דְּבוּקִים בָּהּ כָּל הַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה שְׁעוֹת שֶׁל הַמַּעֲט לַעֲת בֵּין בְּהִקְיָז בֵּין בְּחִלּוּם, וְלָכֵן אָהַב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָאֲבוֹת.

17. פרדר"א ל"ו

18. זהר חדש רות ע"ט:

19. מדרש תלפיות ערך אברהם, בהג"ה

20. שפתי כהן

21. זהר קכ"ח.

22. בבא מציעא פ"ז. רבה ס"ה ט'.

23. זהר קכ"ט.

24. ספר חסידים קס"ה ובהגהות החיד"א ע"ש שחזר בו ממש"כ במדבר קדמות.

ארבע עד חרן שהוא מהלך שבועה עשר יום, וה' שלח מלאך לפניו וקפצה לו הארץ, ובשלש שעות הגיע לחרן.

♦ קטרוג השטן ♦

השטן עלה²⁵ לפני הבית דין העליון והתחיל לצעק ולבפות. אמר: כבר אני רואה שהקדוש ברוך הוא רוצה להעביר אותי מנחלת, כי לפני שנתבשר אברהם שיולד לו יצחק, היתה דירתי בבית אברהם, ואחר שמל עצמו, ביום השלישי למלתו הלכתי לבקרו וישבתי בפתח אהלו, ובאו שלוש מלאכים לבשרו על יצחק, וגרשו אותי מבית אברהם. ואחרי זה בעקדה חשבתי שאהנה מקרבנו של יצחק, ולבסוף נחלף קרבנו ודמו, לדם של איל אחד גדול, ומדת החסד נתגבר על מדת הדין, הרי שמעט מעט אבדתי את כל נחלתי, ואם כן למה נבראתי? השיבו לו הבית דין: אם כן מה אתה רוצה? אמר השטן: שתעשו עמי זה החסד, שהחנות של יצחק שכתב נצל מיד אביו שלא שפך דמו, שאתה לי יצחק אחד מבני, כדי שיהיה לי איזה דבקות עם יצחק! אמרו לו: יהי כן. ותכף "ויצא המן (השטן) שמח וטוב לב", אמר השטן בלבד: שורה מתה, יצחק כבר נתגדל בן ל"ז שנה, ובודאי לא יתאחר אברהם הרבה מלתת לו אשה, ובכל יום היה הולך לשמע מה היו מדברים בבית אברהם על ענין החנות של יצחק, עד ששמע שקרא לאליעזר והפקידו על החנות של יצחק, שילך לקח אשה לבנו ממשפחתו ומולדתו, אז שמח בלבד ואמר אלף עם אליעזר שהוא משלי, ואעשה שישא אשה את בת בתואל, ורצה בזה שיהיו בנים רשעים. אבל הקדוש ברוך הוא גזר כה, שיצא מיצחק הבן הרשע עשו, לטובה, כדי שיהא שולט מדת החסד על צד הרע, שלבסוף ישתעבד עשיו תחת יעקב.

♦ והיה הנער אשר אמר אליה ♦

ויתפלל אליעזר לה' שימציא לו את בת זוגו של יצחק, ואמנם³⁰ בטוח היה אליעזר באדונו אברהם שתפלתו מקבלת, והרי אברהם כבר התפלל ואמר: הוא ישלח מלאכו וגו', בכל זאת הוסיף אליעזר להתפלל שיהיה הוא אליעזר ראוי שיעשה הדבר על ידו, כי לפעמים יתכן שתהיה מניעה לקיים דברי התפלה מצד השליח המערב בדבר והוא האמצעי, לזה התפלל לאלקי אדונו שיורה לפניו, ועשה סימן, שהנערה שייבקש ממנה לשתות, ותענה ותאמר שתתן גם לגמליו, היא האשה המזמנת ליצחק. ואף³¹ שאליעזר לא עשה כהגון, כי יכול להיות שתהיה אשה חגרת ולא יכיר בה כי יהיה לה רגל עשוי מעץ, או שתהיה עורת, עם עינים יפות ולא יכיר בה, בכל זאת מן השמים עזרו לו.

♦ היום יפנה. השמש יבא ויפנה. ♦

הנה³² אליעזר התפלל לעת ערב שה' יתברך יזמין לו את השדוך "היום", ככתוב; הקרה נא לפני היום, וכיון שרצה הקדוש ברוך הוא למלא את משאלתו, לכן אנו רואים בהמשך שהיה הרבה מהירויות, כדי להספיק את גמר השדוך לפני שיחשיך.

♦ רבקה אמנו ♦

רבקה בת בתואל היתה בת מלכים.³³ בתואל אביה היה מלך בארם נהרים³⁴ ויבת ג' שנים ושלושה ימים היתה, ולא היתה רגילה לצאת לשאב מים, ובאותו יום יצאה, והמים עלו לקראתה, ונתנה לאליעזר ולגמלים לשתות וקראה לו ללון בביתם, ואליעזר רואה ומתפעל איה שתפלתו התקבלה, ורבקה היא באמת בעלת חסד כפי שקנה, אף עדיו המתין כי אולי אחר כך תבקש על זה כסף, או דבר אחר,³⁵ אף כאשר פלו הגמלים לשתות והיא לא בקשה דבר אז נתן לה את התכשיטים נזם זהב ושני צמידים.

♦ וכל טוב אדניו בידו ♦

אברהם אבינו²⁶ כתב ליצחק בנו ירשה את כל אשר לו, ולקח את הכתב ונתנו לאליעזר עבדו כדי שיחפש אשה ליצחק, ואף²⁷ שאברהם אבינו גיר כמה גרים, לא רצה להתחתן בהם, אלא במשפחתו שהיו צנועים וגומלי חסדים, כמו שאמרה רבקה וגם לגמליו אשקה. אליעזר לקח עשרה גמלים, והיו נפרים שהם גמלי אדוניו, שהיו זמומים שלא יאכלו מן הגזל,²⁸ ואף שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידי בהמתן של צדיקים, ובכן גם אם לא היו זמומים לא היו גמליו אוכלים משדות אחרים, אף אין סומכים על הנס, ולכן זמם לגמליו את הפה, שלא יאכלו משדות אחרים, והחזיק אליעזר ברשותו את השטר מתנה,²⁹ והיה צריך ללכת מקרית

25. גלי רזיא ל"ב:

26. פרד"א פט"ז, ילקו"ש רמז ק"ט בשם מדרש

27. ספר חסידים תתרט"ו

28. רא"ם

29. פרד"א שם

30. אור החיים

31. תענית ד. ובתוס' שם.

32. הגר"ז מברסק

33. ילקוט שמעוני בראשית - פרק כד - רמז קט

34. סוף מסכת סופרים

35. ספורנו

אחר כך על נשואי בתו, הרי יגידו לי; עכשו לא זמן שמחה, צריך לערוך חתונה ולהתאבל, אבי הפלה מות וכלם בוכים, ואי אפשר לערוך חתונה במצב כזה.

• ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי •

ובכן הקדים אליעזר ואמר: לא אכל עד אם דברתי דברי, דעו לכם רבותי, קדם כל שאני עבד אברהם⁴⁰ ואני נוהג כמו שנהגים בביתו של אברהם, ואיני יכול תכף ומיד לאכל, כי אני מוכרח קדם לטל ידים, ולהגיד ברכה; על נטילת ידים, ואחר כך ברכת המוציא, ולכן קדם אדבר מה שיש לי להציע לכם, וכשהציע להם אליעזר את השדיו, הסכימו לבן ובתו אל לשדיו, ויאמרו מה יצא הדבר, ועל אף שכלבן הסכים ודבר מאוד יפה, ממש כירא שמנים, הזכיר את שם ה', בכל זאת פיון שהתנהג בחצפה שהרי ישב ביחד עם אביו וקפץ להשיב לפניו בלא דרך ארץ לכן נקרא "רשע", [וזה ממש מזעזע, שהרי בתואל לא היה כזה צדיק... וגם לבן היו לו מספיק עברות, ובכל זאת תפסו אותו חז"ל בעברה הזאת, שפגם בכבוד אביו, "ועל זה קראוהו חז"ל בשם "רשע"].

• ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים •

כששמע אליעזר את תשובתם, השתחוה והודה לה' על שהצליח דרכו, וכעת הוציא כלי כסף, וכלי זהב ובגדים ונתן לרבקה. אמנם⁴² איך ידע אליעזר מראש את מדות בגדיה, של מי שטרם הפירה כלל, עד שיוכל היה להתאים עבורה בגדים? אלא, יתכן שבדקור רצה להביא דגמא של בגדי נשים, כדי שהנערה תראה ותבין, איך מתלבשים בביתו של אברהם אבינו, שתדע שמדבר במלבושים צנועים ושונים מהמקבל אצלם.

אחר כך אכלו וכמוכן בתואל מות, השכים אליעזר בבקר וראה את המלאך עומד וממתין לו בחוץ, אמר להם אליעזר אל תעפבו אתי וה' הצליח דרכי, הרי המלאך ממתין לי. ובני המשפחה עם לבן נפרדו מאחותם רבקה הקטנה, ויברכו את רבקה ויאמרו לה, אחתנו אתה היי לאלפי רבבה, אבל ברכתם לא הועילה אלא להפוך⁴³ כי בשביל כך לא היה לרבקה ילדים עד שהתפלל יצחק עליה, כדי שלא יהיו אמות העולם אומרים תפלתנו הועילה ועשתה פרות, אלא המתין הקדוש

וכיון³⁶ שכל העסק הזה נמשך הרבה זמן, ואחריה לבא לביתה, דאגו לה בני משפחתה, ואמרו "מי יודע מה קרה לה", מיד רץ "לבן" אחיה, בכל כוחו אל המעיין, והלך בדרך קצרה, דרך גנות ופרדסים, מפסג ועולה, מפסג ויורד, ורץ עד המעיין שעמד שם "האיש" אליעזר, וכשראה שרבקה איננה שם, חזר לו לביתו בדרך הישרה, דרך שרגילים ללכת, וכן הלך אחריה לבית אמה, ורבקה לא נפגשה עמו כשחזרה, לפי שהיא כבר רצה חזרה לביתה ככתוב ותרץ הנער ותגד לבית אמה פדברים האלה, והיא חזרה בדרך הרגילה, ועד שלבן חזר בדרך הזאת, כבר היתה רבקה בבית, וכשהגיע לבן לביתו, ויהי כראת את הנזם ואת הצמידים על ידי אחתו וכשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר מה דבר אלי האיש, אז לבש עצמו בגדים נאים, ותקן עצמו לקבל בסבר פנים יפות את האורח, ואליעזר ידע והבין טוב שעוד מעט "לבן" יחזר ויבא, ויקבל את פניו... כששמע את דברי רבקה, ולכן המתין לו על הגמלים על העין. אף³⁷ לבן הרשע הזה עלה בדעתו להרג את אליעזר ולקחת כל משא הגמלים, ואליעזר הפיר בו שפונתו רעה, מה עשה, הזכיר שם ה', והעלה הגמלים באויר למעלה על גבי המעיין, והוא עומד על הגמלים, ואז החליט לבן שבדרך זו לא יוכל לו, אף כשיכניסו לביתו ירעיל אותו באמצע האכל, ולכן פעת הצרף לבן לפיסו, ואמר; בוא ברוך ה', ומן השמים נשלח מלאך להכניס בפיו המלים האלו, לבשר לאליעזר שהוא נקרא ברוך, ואף שאליעזר היה מבני כנען הארור, בכל זאת על ידי ששמע את אברהם והיה נאמן בשליחותו, זכה לצאת מכלל ארור, ולהיות ברוך ה'.

• ויושם לפניו לאכל •

אליעזר קבל את ההזמנה ובא לביתם, בית מסכן מאוד, כדי לצאת משם חי צריך שמירה מיחדת, כאשר האבא בתואל ראה את עשרו של אליעזר רצה גם כן להרגו, ולהכניסו לארון מתים וכפי שהעולם אומרים התפוח לא נופל רחוק מהעץ, אבל פיון שראה שהוא בעל כוח, הוא ראה שאליעזר לקח שני גמלים בשתי ידיו והעבירן את הנחל, כבר פחד להתחיל אתו בכח, הגיע לאותו מסקנא כמו בנו החכם "לבן" שכבר השפיל להבין את זה לפני אביו, שהכי טוב יהיה להרעילו, וממחשבה למעשה הניחו לפניו קערה עם אכל וסם המוות בתוכה, וכבדו את אליעזר לאכל, אף המלאך שלח את אליעזר הפך את הקערה והניח את המאכל עם הסם לפני בתואל, וכיון שראה אליעזר שהמאכל עם הסם אצל בתואל, חשב בלבו הנה עכשו מה יקרה, הרי בתואל יאכל וימות, ואיך אוכל לדבר

36. תוס' השלם, ובפנח רזא

37. פנח רזא, ועוד

38. זהר ח"ג קנח:

39. אלשיך

40. בעל הטורים

41. מסופר על רבי אשר מסטאלין זי"ע שנכנס פעם ומצא איך המלמד לומד עם בנו הבית אהרן בילדותו, כשלמד הפסוק ויען לבן ובתואל, וקרא בניחותא דרך לימוד את פירוש רש"י; רשע היה וקפץ לדבר לפני אביו, לא עצר ברוחו, ופנה ואמר לו בהתרגשות עצומה; אזוי וועסטו לערנען מיס מיין קינד חומש? האם בלימוד כזה תכניס יראת שמים להילד? את הרש"י הזה לומדים לומדים בלשון גערה וזעקה המהדהדת מקצה העולם ועד סופו, כך שתחדור בלבבות הילדים: רשע היה! ואין התנהגות כזו מקובלת בשום אופן שבעולם! כך מחדירים יראת שמים בלבבות רכים.

42. מהרי"ד מבעלזא

43. ילקוט שמעוני שם

ברוך הוא עד שהתפללו יצחק ורבקה בעצמם, כפתוב; ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו.

♦ ויקח העבד את רבקה וילד ♦

אליעזר לקח את רבקה ואת כל המלוים והרפיהם על הגמלים, וגם בדרך חזרה קפץ להם הדרך, הם יצאו מחרון ברחצי היום ובתוך שלש שעות הגיעו לחברון, לעת תפלת המנחה, והנה רבקה עדין לא הפירה את יצחק, והיא הולכת לפגוש בפעם הראשונה בחייה את חתנה, אף היתה זאת פגישה מאוד מתמיהה ומעוררת השתאות, ונתן לה הרגשה שמדבר באיש עליון ומפשט מהעולם, וזה גרם לה לכל החיים להתנהג בהתאם, ואם "היה אליעזר בא עמה תחלה לבית אברהם היה אברהם מקבלה תחלה, ומדבר על לבה, עד שהיתה נרגעת בדעתה ולא היתה נבעתת מפחד יצחק והיתה מתנהגת עמו כמו כל אשה עם בעלה אבל הקדוש ברוך הוא סבב בדרך אחרת, ולכן פשהגיע רבקה ראתה דבר תמוה, היא ראתה את יצחק יוצא, ומהיכן יצא הוא יצא מגן עדן, שעד עכשו היה שם כדי להתרפא מהעקדה שבשעת העקדה ירדו דמעות אש של המלאכים לתוך עיניו, והביאוו המלאכים לגן עדן ושמה שם פמה שנים, כדי להתרפא בעיניו, וכעת יצא משם.

ויצחק הלך להר המזריה במקום בו נעקד, וכינו שם אסור להתפלל בבקעה במקום פתוח, נעמד לו בצד תחת אילן להתפלל, שה' יזמין לו את זוגו, והיו ידיו שטוחות לשמים, ואז תקן תפלת מנחה, והנה כשגמר את תפלתו, נושא יצחק עיניו וראה גמלים באים, והתקרב לקראתם, ורבקה ראתה את יצחק איף הוא יוצא מגן עדן, ואיף שמתפלל וידיו שטוחות בתפלה כמלאך אלקים נורא, והנה הוא מתקרב לקראתה, ומרב פחד ואימה נבעתה ונפלה מהגמל, ושאלה את אליעזר, מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו, וכששמעה שהוא החתן שלה, לקחה הצעיף והתפסתה מרב פחד ובושה, ומאז נכנס ונקבע בלבה פחד מיצחק לכל החיים, ולא העזה להביע את דעתה כשהיה לה דעה שונה כלפי עשו וכדומה, ולכן אף שהיו יצחק ורבקה חלוקים בדעותיהם, לא מצאה רבקה פתחון פה, להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכוחים כי

היא יודעת האמת, כי עשו רק ציד בפיו, ולכן בשעת הברכות נסתה להתחכם על מעשיו של יצחק ולא נכנסה עמו לזכוח, וכל זאת היתה סבה מהקדוש ברוך הוא שיגיעו הברכות ליעקב דוקא באפן כזה וכאשר יבאר בפרשה הבאה, והכל בהשגחה פרטית מראש, שתגיע רבקה ליצחק בדיוק בשעה שתבהל ממנו, ועל ידי זה יצא אחרית דבר כפי רצונו יתברך.

♦ ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ♦

כאשר ⁴⁵ נשא יצחק את רבקה, באה אמו שרה מהעולם העליון להשתתף בשמחת בנה, שבזמן שיש לאדם שמחה, אם משתף בשמחתו את הקדוש ברוך הוא, אז הקדוש ברוך הוא בא לגן עדן ולזכות משם את אביו ואמו שהם שתפים עמו, ומביאם לשמחה הזאת, כפתוב ישמח ישראל בעושייו, בלשון רבים, וגם כאן השתתפה שרה אמו בשמחה, ומאז המשיכה רבקה את הקדשה והברכה שהיה בזמן שרה, שכל הימים שהיתה שרה אמו קיימת, היה ענן קשור על האהל, וכינו שמתה פסק אותו ענן וכינו שבאת רבקה חזר אותו ענן. כל זמן שהיתה שרה קיימת היתה ברכה משלחת בעסה, וכינו שמתה שרה פסקה אותה ברכה, וכינו שבאת רבקה חזרה אותה ברכה. כל זמן שהיתה שרה קיימת היו דלתותיה פתוחות לרוחה, וכינו שמתה שרה פסקה אותה רוחה, וכינו שבאת רבקה חזרה אותה רוחה. כל זמן שהיתה שרה קיימת היה נר דלוק מלילי שבת ללילי שבת, פיון שמתה שרה פסק, וכינו שבאת רבקה חזר אותו הנר. וכינו שראה יצחק שהיתה עושה כמעשה אמו עושה חלטה בטהרה וקוצה עסתה בטהרה, מייד ויבאה יצחק האהלה שרה אמו.

♦ ויסף אברהם ויקח אשה ♦

תחלה ⁴⁶השיא אברהם אשה ליצחק בנו, ואחר כן נשא הוא גם כן אשה, כי כשהאב כבר קים פריה ורביה, הבן קודם.

44. העמק דבר

45. דרשות ר"י אבן שועיב וההמשך בזהר (ח"ג ר"ט)

46. ספר חסידים תתש"ו